

Arealbruksendringer i Sarpsborg og Sandnes fra ca. 1980 til 2003

Arnold Arnoldussen, Sebastian Eiter og Frauke Hofmeister

Regjeringens politikk er å bevare våre beste jordressurser for å sikre framtidig matproduksjon. I et prosjekt finansiert av Norges forskningsråd har omfang og lokalisering av arealbruksendringer i perioden 1980 - 2003 blitt analysert for Sarpsborg og Sandnes kommune. Omfanget av arealendringer var stort i begge kommuner. De største endringene har skjedd i tettstedsnære områder. Arealbruksendringsprosesser er komplekse, og de kan endre seg over tid. Prosesse- nes retning er avhengig av internasjonale utviklinger, nasjonal og regional politikk, sosioøkonomisk utvikling og naturressursers potensiale.

Metode

En viktig forutsetning for å kunne analysere endringer i arealbruk er tilgang på historisk informasjon. To kommuner med store arealbruksendringer ble valgt: Sarpsborg og Sandnes. Sandnes står under innflytelse av utviklingen av nasjonal oljeindustri. I tillegg har jordbruket blitt kraftig intensivert og hele regionen er viktig i både nasjonal og internasjonal sammenheng. Sarpsborg står under sterk innflytelse av regional utvikling. Presset på arealer er fortsatt stort i begge kommuner. For å analysere endringer i arealbruken ble det brukt følgende kilder: Arealressurskart i målestokk 1:5.000 (AR5) som viser arealbruk i 2003, og historiske bonitetskart 1:20.000 (for Sandnes fra ca. 1983 og for Sarpsborg fra

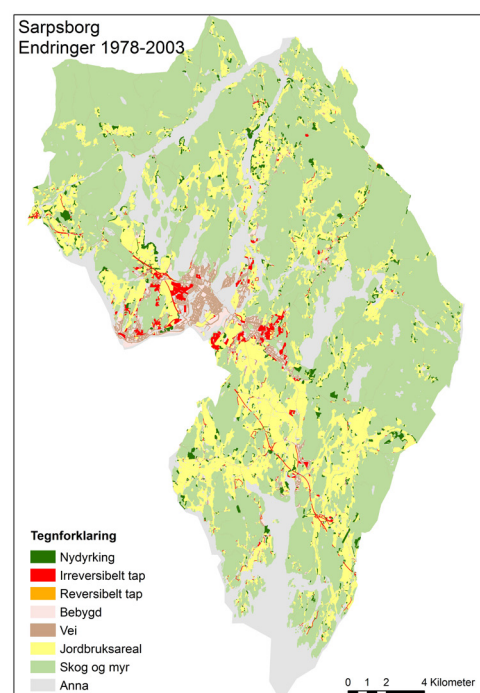
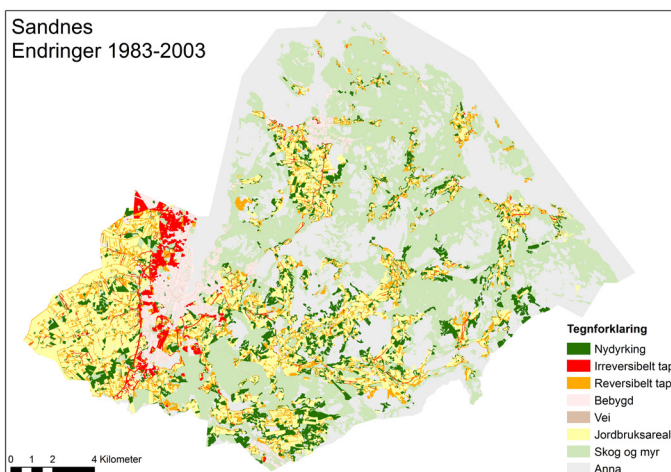
ca. 1978). All informasjon ble standardisert i henhold til et generalisert arealklassifiseringssystem. Siden 43 % av Norges tettsteder er lokalisert i jordbrukets kulturlandskap forventet vi at de største endringene i arealbruken har skjedd i nærheten av eksisterende tettsteder. Derfor ble det til analyseformål lagt en 500 m bred buffersone rundt registrert tettstedsareal i 2003 (kilde: Statistisk sentralbyrå).

Arealbruksendringer

De prosentvis største endringene skjer i bufferzonene rundt tettsteder (Tabell 1). I begge kommuner har ca. 20 % av arealet endret bruk i løpet av 20-30 år.

Tabell 1. Arealbruksendringer i Sarpsborg og Sandnes i ha og (%).

	Sarpsborg	Sandnes
Hele kommunen	3263,2 (7,63)	4783,4 (13,50)
Innen buffersone	1628,5 (19,28)	1338,3 (20,85)
Utenfor buffersone	1634,6 (4,77)	3445,1 (11,87)

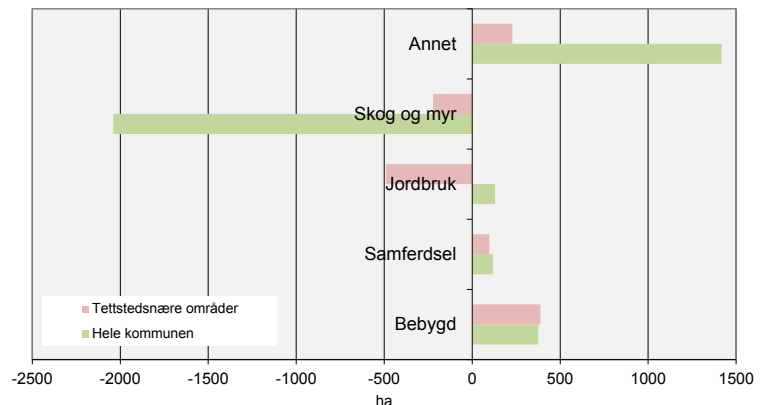
Figur 1: Arealbruksendringer i Sarpsborg og Sandnes kommune (Irreversibelt tap = nedbygging; reversibelt tap = brakklegging/ gjengroing eller skogplanting)

Sarpsborg: Nettoendringer per arealklasse 1978-2003

Figur 2: Arealbruksendringer i Sarpsborg kommune: totalt og i tettstedsnære områder.

Sandnes: Nettoendringer per arealklasse 1983-2003

Figur 3: Arealbruksendringer i Sandnes kommune: totalt og i tettstedsnære områder.

Også utenfor buffersonene har det skjedd store endringer, spesielt i Sandnes (se også Figur 1). Figur 2 og 3 viser nettoendringer i begge kommuner, dvs. at dersom for eksempel nydyrking har blitt overgått av nedbygging, er det kun en nedgang i jordbruksareal som vises.

Arealbruksendring i Sandnes kommune: nye boligfelt. (Foto: Sebastian Eiter, Skog og landskap)

I Sarpsborg er arealene for *Skog og myr* og for *Jordbruk* redusert, både innenfor og utenfor buffersonen. Arealene for *Bebyggelse*, *Samferdsel* og *Annet* har økt i omfang. Det sistnevnte mest pga. gjengroing, etter at planering av større arealer førte til at ubrukelige deler av gamle raviner ble nedlagt. I Sarpsborg ble 4 % (291 ha) av jordbruksarealet bygd ned i den undersøkte perioden. Innenfor buffersonene var dette 12 % (257 ha). Nydyrking i Sarpsborg omfattet 6 % (446 ha). Innenfor buffersonene var dette tallet 5 % (89 ha).

I Sandnes ble arealet *Skog og myr* betraktelig redusert, hovedsakelig utenfor buffersonene. Netto Jordbruksa-

real ble redusert innenfor buffersonene, men økte gjennom nydyrking på kommune nivå. Arealklassene *Bebyggelse*, *Samferdsel* og *Annet* (mest gjengroing) økte. I Sandnes ble 5 % (425 ha) jordbruksarealet bygd ned. Innenfor buffersonene var dette tallet 17 % (395 ha). Nydyrking omfattet 17 % (1725 ha). Innenfor buffersonene var dette tallet 21 % (280 ha).

Konklusjon

Risikoen for nedbygging er størst i nærheten av tettbygde strøk. Vi mener at utvikling og politisk implementering av konseptet «urbant jordbruk» vil kunne bidra til å bevare de beste matjordressursene også i tettstedsnære områder ved å gi dem «urbane» produksjonsformål. Også totalt i kommunene har det skjedd markante endringer i arealbruken over en ca. 25 års periode. Driftsintensivering og strukturendringer har bidratt til at også jordbruket selv har bidratt til arealbruksendringer.

Referanser

- Arnoldussen, A.H., Eiter, S. og Hofmeister, F. 2013. Jordkvalitetens rolle under nedbygging og nydyrking av jordbruksareal i Sarpsborg og Sandnes. Faktaark fra Skog og landskap, 06/13.
- Arnoldussen, A.H., Eiter, S., Slåtmo, E., Stenseke, M. og Hofmeister, F. (i forberedelse). Land use changes in urban pressure areas – a case study on planning priorities and soil quality in two Norwegian municipalities.
- European Commission, 2012. Guidelines on best practice to limit, mitigate or compensate soil sealing. SWD (2012) 101, 62 s. (http://ec.europa.eu/environment/soil/sealing_guidelines.htm)

Prosjektet ble finansiert av Norges forskningsråd (prosjektnr. 190170).